

Magyar Nemzeti Bank
Felügyelőbizottság

Vizsgálati jelentés

az MNB Könyvtára
működésének és gazdálkodásának

ellenőrzéséről

A
független szakértő által végzett

vizsgálatot vezette

dr. Nyikos László
FB-tag

2019. június

Közreműködött
az FB Titkársága

Tartalomjegyzék

B e v e z e t é s.....	4
Megállapítások.....	6
1. A könyvtári állomány összetételére vonatkozó megállapítások.....	7
2. A könyvtári szolgáltatásokkal kapcsolatos megállapítások.....	10
3. A Könyvtár működésének szabályozottságával kapcsolatos megállapítások.....	13
4. A könyvtári szolgáltatások költségeire vonatkozó megállapítások.....	14
5. A Könyvtár működésének ellenőrzésére vonatkozó megállapítások.....	16
J a v a s l a t o k.....	18

Mellékletek jegyzéke

1. számú melléklet: A könyvtári állomány összetétele a 2014-2018. évi statisztikai jelentések szerint
2. számú melléklet: A szakkönyvtári állomány összetétele 2019. április 24-én
3. számú melléklet: A szakkönyvek mennyiségének és értékének változása a 2014-2018. években
4. számú melléklet: A közművelődési könyvek mennyiségének és értékének változása a 2014-2018. években
5. számú melléklet: A 2014-2018. években nyilvántartásba vett közművelődési könyvek összetétele
6. számú melléklet: Hírlap és folyóirat előfizetések a 2014-2018. években
7. számú melléklet: A Könyvár használatának 2014-2018. évi statisztikai adatai
8. számú melléklet: A könyvtári kölcsönzések összetétele a 2014-2018. években
9. számú melléklet: A Könyvtárral kapcsolatos működési költségterv és teljesítése a 2014-2018. években
10. számú melléklet: A Társadalmi kapcsolatokért felelős igazgatóság észrevétele a Könyvtár ellenőrzéséről készített szakvélemény tervezetére

Bevezetés

Saját könyvtárral a Magyar Nemzeti Bank (MNB) az **1924.** évi megalapítása óta rendelkezik. A könyvtári állomány kezdetben az Osztrák-Magyar Bank bécsi és budapesti főintézeteinek könyvtári gyűjteményeiből származott. Az 1926. évi katalógus szerint a szakkönyvek mellett szépirodalmi művek is előfordultak, amelyek az 1950-es években a szakszervezeti, később a közművelődési könyvtárba kerültek. Az állományról 1930-31-ben készült betűrendes és – az elsők között az országban – szakrendi cédulakatalógus. Fő gyűjtőköre a pénzügyi és közgazdasági mellett a jogi és statisztikai szakirodalomra is kiterjedt.

1968-tól az MNB szakkönyvtára a közgazdaság-tudomány tudományági szakkönyvtára lett, amelynek legfőbb feladata a pénzügytudomány szakirodalmának gyűjtése mellett a jegybanki tevékenységgel kapcsolatos szakirodalom figyelése, beszerzése és hozzáférhetővé tétele volt. 1982-ben a törzsállományon kívül a szakkönyvtár jelentős külön-gyűjteményi anyaggal bővült, itt helyezték el a Világbank letéti gyűjteményét.

A Könyvtár eleinte az MNB székházában két szobában kapott helyet. 1945 után az egykori Postatakarékpénztár épületében működött, ahol már külön olvasóterem állt a használók rendelkezésére. 1965-től az addigra több mint 20 ezer kötetet számláló állományt más pénzügyintézetek munkatársai is használhatták. A Könyvtár 1972-ben a korábbi Pénzügyintézeti Központba került. 1996-ban újra költözött, vissza a volt Postatakarékpénztár épületébe, ahol 2003 végéig működött. 2004-től az MNB főépületében helyezték el, a földszinten az olvasóteremmel, az alagsorban az irodával és a raktárakkal. A teljes könyvtári állomány az évek során mintegy **130 ezer** példányra szaporodott.

A Könyvtár nem rendelkezett szervezeti önállósággal. Kezdetben az akkori elnöki osztályhoz tartozott. A következő évtizedekben a közgazdasági, a tanulmányi és a statisztikai osztályokhoz, illetve azok utódaihoz csatolták. Jelenleg a Társadalmi kapcsolatokért felelős igazgatóság szervezetének része. A könyvtárosok száma a 2014-2016. évi 2 főről 2017-re – a digitalizálási projekt végrehajtásához – 5 főre nőtt, 2018-ra **4 főre** csökkent.

A könyvtári állomány nyilvántartására – a cédulakatalógus mellett – 1972 óta alkalmaznak számítástechnikai megoldásokat. Az informatikai háttérrel 2000-től integrált könyvtári rendszer (OLIB) biztosítja, amely lehetővé teszi az adatbázisban szereplő szakkönyvek és közművelődési könyvek mellett a monográfiák, bankkiadványok és – a 2001. évvel bezárólag megjelent – cikkek visszakeresését. Az MNB belső hálózatán és az interneten is elérhető elektronikus katalógus 2018 végén a közművelődési könyvek esetében teljes körű, a szakkönyvek vonatkozásában – a folyamatos feldolgozással – közel 60%-os volt.¹

A szakkönyvek hozzáférhetőségének minőségi javítása érdekében 2016 végétől elkezdték az állomány digitalizálását. A – jóváhagyott tervektől elmaradó – feldolgozás (szkennelés) eredményeként a mintegy **37 ezer kötetes szakkönyvállomány** közel egynegyede válhat 2019 végére digitálisan is olvashatóvá. A publikus állomány belső hálózaton vagy interneten történő elérése még várat magára.

A könyvtári szolgáltatások költsége a 2014. évi 93,6 millió Ft-ról 2018-ra **133 millió Ft-ra** nőtt, ami az MNB működési költségeinek kevesebb mint fél %-a. Az éves kiadások 84-91%-át a külföldi és a hazai hírlapok, folyóiratok és online adatbázisok előfizetése, illetőleg internetes elérhetőségének biztosítása jelentette, a könyvállomány gyarapítására a pénzügyi források 2-6%-át fordították.

¹ A történeti áttekintés forrása az MNB internetes honlapja.

Az MNB folyamatos tulajdonosi ellenőrzését ellátó Felügyelőbizottság a 2019. évi ellenőrzési tervébe felvette, 2018. december 14-én elfogadott határozatával jóváhagyta a Könyvtárra vonatkozó vizsgálatot, amely arról ad áttekintést, hogy a Könyvtár működésének és gazdálkodásának szabályozása, szakmai tevékenységének szabályszerűsége megfelelő-e, továbbá a szakmai tevékenységét hatékonyan és eredményesen látja-e el. A program alapján lefolytatott vizsgálat bemutatja, illetőleg értékeli:

- az 1924-ben alapított könyvtár állományának összetételét, a Könyvtár elhelyezését és az állomány őrzését;
- a könyvtári állomány nagyságára és összetételére hatást gyakorló gyarapítási, hiánypótlási és selejtezési tevékenységet;
- a napilapok és folyóiratok megrendelési gyakorlatát;
- más szakkönyvtárakkal (PM, OGY, MTA, egyetemek stb.) és online elérést biztosító adatbázisokkal létesített kapcsolatokat;
- a könyvtári állomány (könyvek, folyóiratok, lapok), illetve a Könyvtár közreműködésével elektronikusan elérhető szakkönyvek, információk és a felmért igények összhangját;
- a kölcsönzési forgalmat (gyakorlatot);
- a Könyvtár nyilvánosságára és látogatottságára, valamint az olvasóterem használatára vonatkozó elvárások és törekvések érvényesülését;
- a könyvtári állomány nyilvántartása, katalogizálása megbízhatóságát, az informatikai háttér és az állományhoz való felhasználóbarát hozzáférés biztosítását;
- a Könyvtár működésére vonatkozó belső szabályozás (ügyrend, gyűjtőköri szabályzat, könyvtárhasználati szabályzat stb.) jogszabályi előírásokkal és az MNB releváns belső szabályzataival való összhangját;
- a Könyvtár működésére biztosított pénzügyi forrásokat (az igények megalapozottságát) és a kiadásokkal történő elszámolásokat;
- a könyvtár tevékenységének (szolgáltatásainak) belső (felügyeleti) ellenőrzését, a szabályozás (pl. a kölcsönzési idő lejártának figyelemmel kísérése, az állomány leltározása, az anyagi felelősség érvényesítése) érvényesülését.

A vizsgálat a Könyvtár 2014-2018. évi belső szabályozására, az állománygyarapítási és apasztási tevékenységre, a megrendelési, kölcsönzési és nyilvántartási gyakorlatra, a nyújtott szolgáltatásokra, valamint a könyvtári állomány tekintetében az összetétel változásának és a 2014-2018. évi beszerzések elemzésére terjedt ki. Alapvető módszere a Könyvtár és az MNB belső szervezeti egységei által rendelkezésre bocsátott dokumentumok elemzése és értékelése volt, amit a Vezető könyvtárossal és a Belső ellenőrzési főosztály vezetőjével folytatott konzultációk egészítettek ki.

A vizsgálatot megbízott szakértő elegendő és megfelelő bizonyosságot szerzett az ellenőrzési célok kapcsán megfogalmazott kérdések megválaszolásához.

Megállapítások

A Könyvtár – a vizsgált időszakban – **eredményesen látta el szakmai feladatait**, teljesítette a vonatkozó elnöki utasításokban meghatározott célokat. A szakkönyvek, folyóiratok és időszaki kiadványok beszerzése, illetőleg interneten történő online elérésének biztosítása mennyiségben és összetételben megfelelt az MNB szervezeti egységei által jelzett igényeknek. A megrendelt példányszámok igazodtak a takarékosági követelményekhez. A könyvtári szolgáltatások ellátása – az alapfeladatokat végző két fő könyvtárosi létszámot figyelembe véve – **hatékonyak** ítéltethető.

Az MNB munkavállalóiból álló könyvtári tagság a szak- és közművelődési könyvek, folyóiratok és egyéb kiadványok, valamint online elérések gyarapodásáról, változásáról rendszeres tájékoztatást kapott a belső hálózaton keresztül. A könyvtári állományban (beleértve a brosrák, periodikus kiadványok, bank- és elektronikus kiadványok, a Könyvtárba járó folyóiratok és napilapok szakirányú cikkeinek adatbázisát) – több paraméter alapján – történő keresést a szakkönyvek mintegy 60%-ára, a közművelődési könyvek teljes körére kiterjedő elektronikus katalógus felhasználó-barát módon tette lehetővé. A Könyvtár állományából esetileg hiányzó szakkönyvekhez való hozzájutást a hazai és nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés útján biztosították. **Elnöki utasítás a Könyvtárat nyilvános szakkönyvtárként határozza meg, a nyilvános könyvtárak hivatalos jegyzékében viszont nem szerepel, és a nyilvánosság feltételei is erősen korlátozottak.**

A Könyvtár székházon belüli elhelyezése, a nyilvántartások megbízhatósága és az állomány időszakos ellenőrzése biztosítja a vagyonszármondási követelményeknek történő megfelelést. A könyvállomány meghatározott szempontok szerinti folyamatos selejtezése, apasztása a változó igényeken túl a korlátozott tárolási lehetőségekhez való igazodást is megfelelően szolgálta. A 2014-ben lefolytatott leltározás a jogszabályban meghatározott megengedhető eltérés töredékét állapította meg. A leltározásról kiállított bizonylatok a szakkönyvek és a közművelődési könyvek leltározásának teljeskörűségét igazolták, az összesítésüket viszont hiányosan dokumentálták. A könyvtári állomány OLIB integrált könyvtári rendszerben történő regisztrálása és nyilvántartása megbízhatónak tekinthető. Az adatállományból készített összesítések, statisztikai kimutatások tartalma ugyanakkor ellentmondásos, kockázatot hordoz.

A gazdálkodási önállósággal nem rendelkező Könyvtár a költségek éves tervezésében és a jóváhagyott pénzügyi kereteket figyelembe vevő állománygyarapítási gyakorlat alkalmazásában – a 2018. évet kivéve – az elvárható gondossággal működött közre. A bázis alapú tervezésben az éves keret mértékét a szervezeti egységek bel- és külföldi hírlap, folyóirat és online adatbázis iránti igényeinek felmérésével, rendszerezésével és szelektálásával alapozta meg a tervezésért felelős, költséggazda funkciót ellátó igazgatóság számára. Az éves beszámolás megalapozásához a könyvtári állományban bekövetkezett mennyiségi és értékbeli változások megfelelő havi jelentésével járult hozzá. A Kommunikációs és pénzügyi ismeretterjesztési igazgatóság 2018. évi működési költségtervének, így a Könyvtárral kapcsolatos pénzügyi keretnek az MNB igazgatósága által felére csökkentése sem a költséggazda, sem a Könyvtár részéről nem váltott ki érzékelhető reakciót (a csökkentett terv szakterületi igények miatti tarthatatlanságára tekintettel az igazgatóság már 2018 áprilisában engedélyezte a költségterv 100%-kal történő túllépését).

A Könyvtárral kapcsolatban elszámolt költségek – a költséggazda igazgatóság éves beszámolója szerint – 2014-ben 30%-kal meghaladták a jóváhagyott keretszámot, 2016-ban viszont 18%-kal elmaradtak attól. A többi három évben a teljesítés terv körüli szinten valósult meg. A pénzügyi lehetőségektől eltérő felhasználást elsősorban a Könyvtár keretét terhelő, de könyv-

tári állományba nem kerülő kiadványok (pl. a pénzügyi ismeretterjesztést szolgáló könyvek) tervtől eltérő megjelentetése idézte elő.

1. A könyvtári állomány összetételére vonatkozó megállapítások

A Könyvtár jelenlegi állományának bázisát az Osztrák-Magyar Bank még 1867-től az MNB 1924. évi megalapításáig megőrzött, mintegy 1500 kötetet számláló gyűjteménye alkotja. Az 1924. évi alapítástól a II. világháború végéig terjedő időszakból származó kötetek száma 4000 db körül van. A két archív állomány a 2018 végi teljes könyvtári állomány 4,2%-át, a szakkönyvtári állomány 12,1%-át alkotja. **A Könyvtár közel 100 év alatti többszöri költözését is figyelembe véve az archív állomány használható állapotban történő megőrzése elismerésre méltó.**

A teljes könyvtári állomány 2018 végén **130 ezer db körüli** lehetett. Ebből biztosan csak a szakkönyvek 37,1 ezer, és a közművelődési könyvek 27,3 ezer db-os állománya igazolható. A teljes állományról készített éves statisztikai célú összesítések ugyanis az egész állományra és annak belső összetételére olyan változásokat mutatnak, amelyek sem logikailag, sem az időszaki jelentések alapján nem magyarázhatók meg. Az ellenőrzés számára a 2019. április végi állapotról kiírt lista is jelentős eltéréseket mutat a 2018. évi statisztikai adatoktól. (Az éves statisztikai jelentések összesítését az 1. számú melléklet, a 2019. április 24-i dátumú listát a 2. számú melléklet mutatja.) A Társadalmi kapcsolatokért felelős igazgatóságnak a szakvélemény tervzetére tett észrevétele sem adott világos magyarázatot az összesítő kimutatások ellentmondásaira (az észrevételt a 10. számú melléklet tartalmazza).

A Könyvtár az éves statisztikai jelentéseit az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program adatgyűjtéseiről és adatátvételeiről szóló 288/2009. (XII. 15.) Korm. rendelet, 2018. január 1-től a 388/2017. (XII. 15.) Korm. rendelet előírása alapján készítette el, az OLIB integrált könyvtári rendszer alkalmazásával. A statisztikai jelentések adatai közül a tárgyévben beszerzett könyvek száma és év végi állománya csak a 2015. és a 2016. évben egyezett meg a Könyvtár havi állományváltozási jelentése szerinti adatokkal, a vizsgált 5 év többi évében meghaladta azokat. A könyvállomány a statisztikai jelentések szerint a 2017. évben 28,9%-kal, a 2018. évben további 57,4%-kal nőtt, amit ugyanazon statisztikák beszerzési adatai sem támasztanak alá. A könyvállomány ebben a két évben az állományváltozási jelentések szerint – a selejtezések hatására is – mindössze 0,6%-kal bővült.

A statisztikai jelentések szerint az elektronikus (digitális) dokumentumok száma a beszerzések ellenére már 2017-ben is valamelyest (8 db-bal) csökkent, 2018-ban viszont a harmadára esett. A statisztika az e-könyveknél a beszerzéseket jelentősen meghaladó bővülést mutatott 2017-ben, amit selejtezéssel szintén nem indokolható 2018. évi csökkenés követett.

A vizsgálatunk számára készített 2019. április 24-i kimutatás egyik állomány-kategória statisztikai adatait sem igazolja. A könyvként azonosítható kiadványok mennyisége például ebben a felét sem éri el a tényleges állománynak, és a cédulakatalógusban nyilvántartott könyvek beszámításával sem közelíti azt meg. Térképészeti anyagként 4 db-ot mutat a statisztika szerinti 190 db kartográfiai dokumentummal szemben. Hangdokumentumként a statisztikában 108 db, a külön kimutatásban 2 db jelenik meg. A 2019. tavaszi kimutatásban „füzet” kategóriaként szereplő 84 001 db-os állomány a 2014-2016. évi statisztikákban biztosan nem szerepelt, a 2017-2018. évi statisztikákban sem teljes mennyiségben.

A Társadalmi kapcsolatokért felelős igazgatóság észrevétele szerint: *„A Könyvtár statisztikai állományjelentése könyvekre, bekötött folyóiratokra épült, állományunk jellegéből adódóan sokféle dokumentumtípusból áll, ezentúl a teljeskörű nyilvántartás érdekében bekerülnek a statisztikába, itt még átmenetileg lesznek eltérések, ameddig nem tudjuk egységesíteni a dokumentumtípusokat.”*

Az OLIB integrált könyvtári rendszerből legyűjtött **összesítések ellentmondásai** a legyűjtésekhez megadott – utólag már nem rekonstruálható – paraméterek eltéréseiből származhattak. Az ellentmondások a **könyvtári szolgáltatások igénybevételét és a vagyonvédelmet nem veszélyeztetik, a tisztánlátás és az adatszolgáltatás megbízhatósága szempontjából viszont kockázatot jelentenek.**

A könyvtári könyvek együttesen 64 424 db-os száma 2018 végén az elmúlt öt évi 3584 db-os növekedés és 4890 db-os csökkenés hatására 1306 db-bal maradt el a 2014. januári nyitó állománnytól. A könyvállomány nyilvántartott értéke az egyenlegében 17,4 millió Ft-os növekedés eredményeként 149,7 millió Ft-ra emelkedett. (A szakkönyvek és a közművelődési könyvek mennyiségének és értékének 2014-2018. évi változását a 3. és a 4. számú melléklet mutatja.)

A mennyiségi növekedés háromnegyede (75,6%-a) az új könyvek beszerzéséből, egyötöde (20,2%-a) ajándékozásból származott. A fennmaradó 4,2% leltári többletből és időközben fellelt kötetekből, valamint az egyes könyvtári állományok közötti átsorolásból (átletározásból) eredt. A beszerzések több mint fele (53,6%-a) a közművelődési könyvek, az ajándékozások közel kétharmada (62,1%) pedig a szakkönyvek számát gyarapította. Az értéket tekintve a szakkönyvek – fajlagosan magasabb árak miatt – a növekmény közel négyötödét (77,7%) alkották.

Ajándékként jellemzően a jegybanki dolgozók által publikált könyvek szerzői példányaiból a Könyvtárnak átadott, és különböző események (külföldi utak, személyek, delegációk fogadása stb.) alkalmával ajándékként kapott könyvek leadott köteteivel bővült a könyvtári állomány.

A közművelődési könyvek körében kimutatott leltári többlet és a háromnegyed részt a szakkönyveket érintő fellelt könyv és átsorolás miatti állománynövekedés regisztrálása javította a könyvtári nyilvántartások megbízhatóságát. A korábban kiselejtezett, de megtalált (fellelt) könyvek arra a hibás gyakorlatra is felhívják a figyelmet, hogy a selejtezett könyveket – ipari hasznosítás céljára – nem maradéktalanul szállították el a Könyvtárból.

Az elmúlt öt évben nyilvántartásba vett mintegy 1750 új közművelődési könyv kétharmadát (68,2%-át) szépirodalmi művek, egyharmadát (31,8%-át) az ún. szakjelzetes ismeretterjesztő könyvek és egyéb kiadványok tették ki. Az állományt 85 db-bal az új CD-k és DVD-k beszerzése is gyarapította. A szakjelzetes állomány növekedésében a földrajz, életrajz, történelem besorolású kiadványok (elsősorban útikönyvek) 40,2%-os részaránya játszott meghatározó szerepet. 10%-ot meghaladó arányt a társadalomtudományi (18,1%) és az alkalmazott tudományok (13,5%) tematikájú művek képviseltek. (A 2014-2018. években nyilvántartásba vett közművelődési könyvek összetételét az 5. számú melléklet mutatja.)

A szakkönyvtári és a közművelődési könyvtári állomány 2014-2018 közötti gyarapításának összetétele tartalmilag megfelelt az SZMSZ-ben és a könyvtári tevékenységre vonatkozó más belső szabályokban előírtaknak.

A szakkönyvtári állományt gyarapító kiadványok alapvetően a hazai és külföldi pénzügyi, közgazdaság-tudományi szakirodalmat ölelték fel, és a jegybanki szakemberek munkavégzéshez és szakmai tájékozódásához kapcsolódtak. Részleteit tekintve ide tartoztak

- a közgazdaság-tudomány meghatározott szakterületeinek válogatott hazai és külföldi szakirodalma, a gyűjtés körébe vont valamennyi információhordozóra vonatkozóan;
- külföldi jegybankok válogatott rendszeres és alkalmi kiadású publikációi;
- külföldi gazdasági szervezetek, pénzügyi intézmények válogatott rendszeres és alkalmi kiadású publikációi;
- hazai és külföldi kutatóintézetek válogatott rendszeres és egyéb kiadványai;
- hazai pénzintézetek válogatott kiadványai;
- a szervezeti egységek speciális tevékenységével összefüggő és azt segítő szakirodalom;
- a bankban folyó kutatásokhoz szükséges szakirodalom;
- a bank történetével kapcsolatos munkák;
- a bank munkatársainak publikált munkái;
- az MNB és a Könyvtár bármely technikával előállított saját kiadványai.

A közművelődési könyvtári állomány választékát bővítő beszerzések a bank munkavállalói és azok családtagjai, valamint a banki nyugdíjasok szabadidős tevékenységét segítő, a tanulást, továbbképzést, önművelést és az általános műveltség növelését támogató kiadványok körébe sorolhatók.

A könyvállomány 2014-2018 közötti csökkentésének döntő hányada (98,3%-a) selejtezésből származott. A kiselejtezett 4,8 ezer kötet egyötöde a közművelődési könyvek, egyötöde a szakkönyvek állományát apasztotta. A selejtezést motiváló tényezőt jelentett az új könyvek elhelyezési, tárolási igényének biztosítása mellett, hogy az állomány csökkentésére, profiltisztítá-

tásra az MNB igazgatóságának 2016. januári döntése is kötelezte a Könyvtárat. A vonatkozó előterjesztésben megjelölt mennyiségi célok a közművelődési könyvek körében túl is teljesültek, a szakkönyvek vonatkozásában viszont csak harmad részben.

A Könyvtár 2015 novemberében készített előterjesztése szerint „A javasolt állománycsökkentési, profiltisztítási lehetőségek:

- *Közművelődési könyvek részleges kivonása (3000 db), átadása a tiszaroffi képzési és szabadidőközpontnak, valamint az önkormányzatnak, egyéb intézménynek. Másodpéldányok, szórakoztató irodalom leválogatásával. Ez az állomány 10%-a.*
- *Gyűjtőkörbe szorosan nem tartozó időszaki kiadványok selejtezése (pl. Bírósági Határozatok 1955-2002, Neue Zürcher Zeitung 1939-1970, stb.). 466 kötet.*
- *1950-1990 között beszerzett tartalmilag elavult politikai, ideológiai, gazdasági könyvek selejtezése, kb. 2000 db. Ez az állomány 6%-a.*
- *tartalmilag elavult jogi, számviteli, számítástechnikai, stb. könyvek selejtezése, kb. 1500 db. Ez az állomány 4,5 %-a.*

A csökkentés 6500 db könyv kivonását jelentené, a szakkönyv- és a közművelődési állomány mintegy 10 – 10 %-át.

Selejtezés utáni állomány:

- 27 000 db közművelődési könyv
- 33 000 db szakkönyv

A közművelődési könyvek selejtezése a célként megjelölt 3 ezer db-bal szemben 2018 végéig megközelítette a 4 ezer db-ot, az állomány nagysága (27,3 ezer kötet) a megcélzott mérték körüli szintre csökkent. A szakkönyvek mintegy 1 ezer db-ra kiterjedő selejtezése a célszámként meghatározott 4,5 ezer db-tól messze elmaradt, így a 2018 végi állomány (37,1 ezer db) nem 10%-kal kevesebb, hanem 12%-kal több volt az előterjesztés szerintinél.

A szinte havi gyakoriságú selejtezést szabályosan, de a konkrét okok megnevezésének rendszeres elmaradásával hajtották végre.

A selejtezéseket szabályosan kiállított – a Könyvtár havi állományváltozási jelentéséhez csatolt – selejtezési jegyzékeken dokumentálták. A selejtezéseket a Kommunikációs és pénzügyi ismeretterjesztési igazgatóság illetékes vezetői hagyták jóvá. A jegyzékeken a selejtezés okaként a főlépéldány, tartalmi avulás, ill. elhasználódás jogcímet sablon szöveggként feltüntették, de a konkrét okot csak kivételesen jelölték meg.

A könyvtári állományt külső tényezők, mint a kölcsönzött könyvek visszaszolgáltatásának elmulasztása csak elhanyagolható mértékben csökkentette. Az elmúlt öt évben a könyvtári tagok mindössze 3 könyvvel nem tudtak elszámolni.

A szakkönyvek állományának egy része a papír alapú kötetek mellett digitalizált formában is rendelkezésre áll. A digitalizáció lépéseiről, valamint a technikai és személyi feltételeiről az MNB igazgatósága – az állománycsökkentéssel és profiltisztítással egyidejűleg – 2016 januárjában határozott. A digitalizáló eszközök és a működtetésükhöz szükséges infrastruktúra elemek beszerzéséhez 159,3 millió Ft beruházási előirányzatot, az 5 évre tervezett hasznos élettartam idejére 131,5 millió Ft működési költségkeretet hagyott jóvá az Informatikai igazgatóság számára. Az igazgatóság 17/2016. (01.27.) számú határozatában jóváhagyott **digitalizálási célok** a technikai és technológiai lehetőségek és körülmények nem kellően megalapozott felmérése és döntéselőkészítése miatt vizsgálatunk idejéig **csak töredékesen valósultak meg**. Az egy év időtartamra (2017. augusztus 31-ig) tervezett feladatoknak másfél év alatt (2018 közepéig) mintegy a felét valósították meg az eltérő feltételek és körülmények következtében. A feladatok késedelmes teljesítésből következő átütemezése, továbbá a már digitalizált állomány – szerzői jogokkal összefüggően korlátozott – publikus része internetes elérésének lehetővé tétele – szóbeli információ szerint – vizsgálatunk idején állt előkészítés alatt.

A szakkönyvek digitalizációja a következő területeket célozta:

- az MNB kiadványok digitalizációja (1989-től az elektronikus számok megjelenéséig, kb. 1000 darab, max. ~200.000 oldal, ez a szakkönyvállomány 3%-a.);

- az Osztrák-Magyar Bank 1867-től fellelhető kiadványai (kb. 1500 darab, ez az állomány 4,5%-a ~300.000 oldal);
- az 1924-es alapítástól a II. világháború végéig terjedő periódus kötetei (ez mintegy 4000 db, kb. 11%, ~1.200.000 oldal)
- a II. világháború utáni rövid koalíciós időszak, valamint az államszocializmus időszakának tartalmilag elavult, erősen ideologizált kiadványai megfelelő kritikával válogatva jelentenek a befejező korszakot (max. 1000 db, 300.000 oldal).

A 2 millió oldalnyi éves megcélzott teljesítményhez az igazgatósági határozat előterjesztése a beszerzésre kerülő nagy teljesítményű szkennelő óránként 1000 oldalas kapacitásával, 4 fő új dolgozó felvételével és két műszakos munkarenddel kalkulált.

A 2016. negyedik negyedévében indult digitalizálás során a felvett 3 fő, egy műszakban naponta átlagosan 2700 oldalt szkennelt be. A Könyvtár vezetője által a Kommunikációs és pénzügyi ismeretterjesztési igazgatóság vezetőjének 2018 júniusában készített Memo szerint addig az időpontig 1 millió oldal digitalizálása történt meg. A szkennelést „előre nem kalkulálható tényezők” is lassították:

- a dokumentumok minősége, mérete, formátuma akadályozza a folyamatos munkát,
- egyes kiadványokat részben vagy egészben manuálisan kell beszkenyelni.

Az MNB kiadványok és az Osztrák-Magyar Bank kiadványainak szkennelése 2018 júniusára megközelítette a teljes gyűjteményt, az 1924-es alapítástól a II. világháború végéig terjedő periódus köteteinek felével végeztek. A II. világháborút követő időszak kiadványainak szkenneléséhez addig még nem fogtak hozzá.

Vizsgálatunk idején (2019. március 29.) összesen 7521 db szakkönyv digitalizálásánál tartottak a következő összetételben:

- MNB kiadványok: 1845 db
- Osztrák-Magyar Bank 1867-től fellelhető kiadványai: 65 db
- MNB 1924-es alapításától a II. világháború végéig terjedő periódus kötetei: 4266 db
- 1945 után megjelent művekből válogatás: 1345 db

A 2018. júniusi Memo szerint – az idő közben 2,5 főre csökkent létszámmal – a 2019. év végére várható az igazgatósági határozatban célként kitűzött 2 millió oldal digitalizálása. Ez a szakkönyv-állomány közel egynegyedét jelenti. A digitalizált és publikálható állomány belső hálózaton történő elérhetővé tétele az informatikai terület részéről további eszközbeszerzést és fejlesztést igényel, aminek megvalósításához még nem kezdeményezték az igazgatóság jóváhagyását. Szintén döntést igényelne a digitalizációra vonatkozó 2016. januári igazgatósági határozat szerinti célok – jelentős csúszás miatti – átütemezése, és a digitalizáció folytatásának kérdése.

2. A könyvtári szolgáltatásokkal kapcsolatos megállapítások

A Könyvtár – a vonatkozó belső szabályoknak megfelelően – a szakkönyvtári és a közművelődési könyvtári állományról a jegybank belső hálózatán és az interneten is elérhető elektronikus katalógust vezetett; a hálózaton keresztül és kisebb részt nyomtatott formában elérhetővé tette a napi és időszaki megjelenésű hírlapokat, folyóiratokat és egyéb kiadványokat; kölcsönzés, könyvtárközi kölcsönzés és az olvasóterem használata útján ellátta az olvasószolgálati teendőket. **Tevékenysége a szolgáltatások sokszínűségét és az alapfeladatok teljesítésének eredményességét, illetőleg a szolgáltatások ellátásához rendelt két fős könyvtárosi létszámot figyelembe véve hatékonnak ítélt.**

Az elektronikus könyvtári katalógusban az 1982-től beszerzett könyvek és egyéb kiadványok, valamint az 1982 előtt beszerzett, kölcsönzési forgalomban részt vett dokumentumok teljes köre kereshető formában szerepelt. Az elektronikus katalógust az 1924-1982 közötti állományból a nem kikölcsönzött kiadványok – szabad kapacitástól függő – visszamenőleges feldolgozásával bővíti. Az elektronikus katalógusban 2018 végén 21,6 ezer db szakmai kiadvány, az állomány 58,1%-a, és a teljes közművelődési állomány volt megtalálható.

Az OLIB könyvtári rendszerben még nem nyilvántartott könyveket kölcsönzésük esetén soron kívül dolgozzák fel, így kerülnek az elektronikus katalógusba.

A szakmai kiadványok közül az elektronikus katalógus 20 287 db könyvet, 765 brossurát és 502 kötetet tartalmazott.

Az elektronikusan még nem feldolgozott szakmai kiadványokat az ún. cédulakatalógus tartalmazza. A leíró katalógus (szerzői és cím szerinti betűrendes könyvkatalógus), a tárgyszó-katalógus és a sorozati kiadványok katalógusa az olvasóteremben vehetők igénybe.

A belső hálózaton, az olvasótermi terminálokon és az interneten is elérhető elektronikus katalógus a kiadványok címe vagy tárgyszava és szerzője (több szerző esetén 5 név adható meg), kulcsszavak, sorozatok és osztályozási jelzet, továbbá a könyvek és az időszaki kiadványok egyedi azonosítására szolgáló ISBN és ISSN kódok megadásával teszi lehetővé a keresést. A katalógusban összetett keresés is végezhető, és a találatok időbelisége korlátozható, illetőleg a cím, a kiadási dátum, az osztályozási jelzet és a szerző neve szerint sorba rendezhető. A katalógus felhasználóbarát alkalmazását az is elősegíti, hogy a kiadványok kölcsönözhetőségi státuszán kívül egy részüknél – kivonatos formában – rövid tartalmi ismertetést is megjelenít.

A vizsgálatunk során az interneten – véletlen mintán – lefolytatott próbaszerű keresés az elektronikus katalógus megfelelő működését igazolta. A keresési szempontok egyedi és kombinált alkalmazásakor a funkciók eredményesen használhatónak bizonyultak. A találati eredmények alapján az a következtetés is levonható volt, hogy **az elektronikus katalógusban a könyvtári állományba tartozó dokumentumok egyedi példányainak nyilvántartása megbízhatónak tekinthető.**

A hírlap, folyóirat és egyéb időszaki kiadványok, valamint szakmai adatbázisok iránt jelentkező igényeket a Könyvtár a 2014-2018. években korszerű módon, a választék kétharmadának (66,3-68,9%) digitális, online formában történő elérhetőségével biztosította. A választék öt év alatti 14%-os bővülését – a nyomtatott kiadványok féleségének szinten maradása mellett – az online (is) olvasható kiadványok, adatállományok számának (címének) 21%-os felfutása idézte elő. A változás az előfizetett példányszámok és online hozzáférések összetételét is jelentős arányban érintette. A csak nyomtatott formában megrendelt kiadványok példányszáma mintegy 30%-kal csökkent öt év alatt, és a hibrid (nyomtatott és digitális) formátumú kiadványok példányszámával együtt is 2%-kal mérséklődött, miközben a csak online hozzáférések száma kétharmaddal (63,2%-kal) nőtt. (A hírlap és folyóirat előfizetések 2014-2018. évi adatait a 6. számú melléklet mutatja be.)

A kiadványok választékának 22-24%-a magyar kiadású hírlap, folyóirat és egyéb időszaki kiadvány volt. Összetételüket a politikai napilap és időszaki kiadvány előfizetések mellett a banki háttértevékenységek jogi, műszaki, informatikai, közbeszerzési, számviteli stb. tematikájú információigényének kielégítése jellemezte. Az előfizetett külföldi kiadványok és adatbázisok körét a jegybanki alaptevékenységhez kapcsolódó szakmai tartalom uralta.

Az indokoltnak elfogadott igények kielégítését a Könyvtár a bel- és külföldi kiadókkal, adatbázis üzemeltetőkkel fenntartott stabil kapcsolatokkal folyamatosan biztosította. A jelentősnek nem tekinthető változásokat belső tényezőként az új igények megjelenése, külső tényezőként a választék részleges átalakulása (pl. új vagy tartalmilag megújult kiadványok megjelenése, egyes kiadványok megszűnése) idézte elő.

Az online kiadványokat és adatbázisokat a jegybanki dolgozók – jogosultságuktól függően – a munkahelyi számítógépük mellett a könyvtári olvasóteremben elhelyezett négy terminálon is elérhették. Ez utóbbi gépeket vehették igénybe a digitális adathordozókon (CD, DVD) tárolt hang- és képanyag használatához. Szintén az olvasóteremben érhatték el a Nemzeti Audiovizuális Archívum szolgáltatását, amelyben kereshetők és megtekinthetők, illetőleg meghallgathatók a földfelszíni sugárzású, magyar gyártású televíziós és rádióműsorok.

Az olvasóterem kényelmes körülményeket biztosított azoknak a sajtótermékeknek, kézikönyveknek és raktári dokumentumoknak a megtekintéséhez, amelyek nem kölcsönözhetők, az olvasóteremből nem vihetők ki (pl. az archív könyvek, szótárak, a napi és hetilapok könyvtári példányai). A helyiségben – könyvtári szolgáltatásként – technikai lehetőség van szkennelt másolatok készítésére és dokumentumok térítésmentes kinyomtatására. Az olvasótermet a beiratkozott könyvtárhasználók vehetik igénybe, akik a beiratkozáskor nyilatkozatot tesznek a szabályok megismeréséről és elfogadásáról.

A jegybanki főépület földszintjén elhelyezett olvasóterem, valamint az alagsori iroda és raktárhelyiség az épület őrzése miatt vagyonvédelmi szempontból kellően biztonságosnak ítéltető. A be- és kiléptetési rendszer ugyanakkor alapvető nehézséget jelentett a nyilvános könyvtári funkció ellátásában. Az olvasótermi szolgáltatások igénybevételét a jegybanki dolgozók részéről is korlátozta, hogy a szomszédos Teátrum teremben (amelyen keresztül az olvasóterem megközelíthető) rendezett fogadások és sajtótájékoztatók idején akadályozott a bejutás.

A könyvtári állományból történő kölcsönzést a Könyvtár a személyek azonosításához a belépőkártyák adatainak, a kiadvány példányának azonosításához a vonalkód gépi leolvasásával gyorsan és pontosan regisztrálta. A kölcsönzési folyamatot tovább egyszerűsítette és gyorsította, hogy az igénylők az elektronikus katalógusban is jelezhették kölcsönzési szándékukat, így a kiadványok átadására a Könyvtár előre fel tudott készülni.

A Könyvtár beiratkozott használói – egy fő kivételével, és annak ellenére, hogy a Könyvtár használatáról szóló elnöki utasítás a Könyvtárat nyilvános szakkönyvtárként határozta meg – valamennyien jegybanki dolgozók voltak. Számuk – a Könyvtár éves statisztikai jelentései szerint – 628 és 1115 fő között változott, közülük – jelentős hullámmal – 102-318 főt ítélték aktív használónak. Meg kell viszont jegyezni, hogy ezeket a statisztikai adatokat is hasonló ellentmondások jellemzik, mint a könyvtári állomány méretére és összetételére vonatkozó – korábban jelzett – összesítéseket. (A Könyvtár használatának 2014-2018. évi statisztikai jelentés szerinti adatait a 7. számú melléklet mutatja be.)

2015-ben pl. annak ellenére nőtt (a könyvtár használóira vonatkozó statisztikai adatok szerint 232 fővel) a regisztrált létszám, hogy abban az évben csak 109 fő iratkozott be. A 2017. évben is a 95 új regisztrációhoz képest az összlétszám 214 fővel haladta meg az előző évet. Az aktív könyvtárhasználók számának 2016. évi több mint kétharmaddal, és 2018. évi több mint felével történt visszaesését a kölcsönzési és más adatok nem támasztják alá.

A Könyvtár használatára vonatkozó statisztikai adatok sem tekinthetők megbízhatónak, az adatokban mutatkozó esetenkénti szélsőséges kilengésekre (mint pl. az olvasóterem forgalmának 2017. évi közel ötszörösre növekedése, majd a 2018. évi tizedére esése, vagy az elektronikus katalógus (OPAC) használatának 2017-re jelentett 60%-os arányú zuhanása, majd 2018-ban a nyolcszorosára emelkedése) nem található magyarázat.

A statisztikai adatszolgáltatással szemben a vizsgálatunk számára a kölcsönzési forgalomról és annak összetételéről készített kimutatás viszonylag kiegyensúlyozott, évi 1500-2100 db-os forgalmat mutat. A kölcsönzött kiadványok több mint fele, 2018-ban kétharmada a közművelődési könyvtári állományból került ki. A kölcsönzött állomány döntő hányada könyv/monográfia és kötet formátumú volt. (A könyvtári kölcsönzések 2014-2018. évi összetételét a 8. számú melléklet szemlélteti.) A Könyvtár a belső hálózaton rendszeresen, havi gyakorisággal és strukturált formában, rövid tartalmi ismertetéssel tájékoztatja a jegybanki dolgozókat az új beszerzésű szakmai és közművelődési kiadványokról.

A jegybanki dolgozók szakkönyvek és egyéb szakmai kiadványok iránt jelzett igényét – amennyiben a kiadvány nem volt megtalálható a szakkönyvtári állományban és a beszerzése sem valósulhatott meg, vagy nem volt indokolt – a Könyvtár a hazai és nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés révén eredményesen elégítette ki. A más könyvtáraknak évente 50-100 alkalommal továbbított igényt az esetek mintegy felében az eredeti példányok, másik felében – jellemzően

elektronikus formátumú – másolatok megküldésével teljesítették a partner könyvtárak. A könyvtárközi kölcsönzés keretében a Könyvtár maga is küldött évente 10-30 db, többnyire másolati példányt az állományában megtalálható kiadványokból. A könyvtárközi kölcsönzés lebonyolítására a Könyvtár az országos rendszert vette igénybe, egyedi, szerződéses kapcsolatot nem alakított ki más szervezetek (PM, OGY, MTA, egyetemek stb.) szakkönyvtáraival.

A Könyvtárat használók kölcsönzési fegyelme gyakorlatilag nem volt mérhető, mert az 1 hónapban meghatározott kölcsönzési időt meghaladó használat esetén is a könyvtárosok csak akkor szólították fel az érintetteket a kiadványok visszaszolgáltatására, ha más könyvtárhasználók idő közben jelezték kölcsönzési szándékukat az adott kiadványok iránt. A kölcsönzési időre vonatkozó szabály laza alkalmazása ugyanakkor nem járt együtt a könyvtári állomány rendelkezésre állásának veszélyeztetésével, mivel öt év alatt mindössze három könyv esetében kellett pénzbeli kártérítést alkalmazni.

3. A Könyvtár működésének szabályozottságával kapcsolatos megállapítások

A szakkönyvek és időszaki kiadványok szervezeti egységek részére történő beszerzésének és nyilvántartásának rendjét², valamint a Könyvtár használatát³ a vizsgált időszakban a 2013. szeptember 30-án hatályba lépett két elnöki utasítás szabályozta. A Könyvtár státuszával, feladat- és felelősségi körével, a költséggazdálkodásban és a beszámolásban betöltött szerepével kapcsolatos más belső szabályzatot nem bocsátottak a vizsgálatunk rendelkezésére.

A hatályos elnöki utasítások megfelelő, de részben hiányos szabályozási keretet biztosítottak a könyvtári tevékenységek ellátásához. A több vonatkozásban keret-jellegű előírások részletezése, kibontása, a feladat- és felelősségi körök pontosítása szabályozási hiátust jelentett. A nyilvános könyvtári ellátásról is rendelkező Kultv.⁴ 2016. január 1-jétől hatályos módosítását⁵ követően nem került sor a gyűjtőköri szabályzat kiadására és közzétételére.

A könyvtár gyűjtőkörét, a gyűjtemény fejlesztésének, megőrzésének, a könyvtári dokumentumok archiválásának szempontjait a törvény 2016. január 1-től hatályos 60/B. § (1) bekezdése értelmében a nyilvános könyvtár fenntartója által jóváhagyott gyűjtőköri szabályzatban kell meghatározni. A szabályzatot – megfelelő jóváhagyás hiányában – nem pótolhatta a Vezető könyvtáros által a vizsgálatunk idején összeállított, „A Magyar Nemzeti Bank Könyvtárának gyűjtőköri irányelvei” címet viselő dokumentum.

A szakkönyvek és időszaki kiadványok szervezeti egységek részére történő beszerzésének és nyilvántartásának rendjéről szóló elnöki utasítás általános irányelvként fogalmazta meg, hogy a napi- és hetilapok, szakfolyóiratok és szakkönyvek csak munkavégzés és szakmai tájékoztató céljából szerezhetők be. Előírta az egységesség és ésszerűség elvének alkalmazását is, amely szerint a könyveket lehetőleg kölcsönzéssel, az időszaki kiadványokat köröztetéssel, illetve az elektronikus dokumentumokat a belső hálózatot kihasználva kell a Könyvtárnak biztosítania.

Az MNB szervezeti egységei – írásos indoklással ellátott – könyv-, illetve időszaki kiadvány-igényeinek – az irányelveket és a költségkeretet figyelembe vevő – elbírálását az elnöki utasítás a Kommunikációs és protokoll főosztály vezetőjének jogkörébe utalta. Ez a rendelkezés megfelelt a Szervezeti és Működési Szabályzat előírásainak, amely valamennyi könyvtári szolgáltatással összefüggő feladatkört és felelősséget a – 2016. december 1-től Kommunikációs és pénz-

² 2013-1012. elnöki utasítás a szakkönyvek és időszaki kiadványok szervezeti egységek részére történő beszerzésének és nyilvántartásának rendjéről

³ 2013-1008. elnöki utasítás a Magyar Nemzeti Bank Könyvtárának használatáról

⁴ A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény

⁵ A Nemzeti Kulturális Alapról szóló 1993. évi XXIII. törvény és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény módosításáról szóló 2015. évi CCVII. törvény

ügyi ismeretterjesztési – főosztályba tartozó Pénzügyi ismeretterjesztési osztályhoz telepített. Az elnöki utasítás a Könyvtár döntési folyamatba történő bevonását csak az időszaki kiadványok példányszámának meghatározásához írta elő, egyebekben végrehajtói szerepet határozott meg számára. A gyakorlatban a Könyvtár pl. a könyv- és időszaki kiadványok kiadóival, az online adatbázis üzemeltetőkkel létesített kapcsolatok előfizetői és más szerződéseinek előkészítésében, a kapcsolatok ápolásában és a szerződések teljesítésének figyelemmel kísérésében is ellát fontos feladatokat, amelyeket a belső szabályozás figyelmen kívül hagyott.

A Magyar Nemzeti Bank Könyvtárának használatáról szóló elnöki utasítás meghatározta, hogy a Kommunikációs és protokoll főosztály keretében működő Könyvtár a szakkönyvtári állományt tekintve nyilvános, a közművelődési állomány esetében korlátozottan nyilvános szolgáltatásokat nyújt. Nyilvános szolgáltatásként a külső igénybe vevők a kölcsönzésen túl más könyvtári szolgáltatásokat is igénybe vehetnek, amelyért külön költség felmerülése esetén (mint pl. a nyomtatók használata után) térítést kell fizetniük. A közművelődési állomány kiadványait csak a jegybank dolgozói és nyugdíjasai kölcsönözhetik.

A szakkönyvtári állomány nyilvánosságának elnöki utasításban történt definiálása ellenére a Könyvtár nem szerepel a nyilvános könyvtárak jegyzékében, továbbá az állomány nyilvánosságáról a Könyvtár internetes oldalain sem található tájékoztatás. Az ellentmondásos helyzethez tartozik, hogy a Könyvtár külső igénybe vevő részéről történő használata az épület be- és kiléptetési rendszere miatt nehézséget jelent.

A Kultv. 54. § (1) bekezdése a könyvtár nyilvánosságának alapkövetelményei között az első helyen írta elő, hogy a könyvtárnak mindenki által használhatónak és megközelíthetőnek kell lennie. A törvényi szakasz (4) bekezdése értelmében a nyilvános könyvtárak jegyzékébe való felvétel a kultúráért felelős minisztertől kérhető.

A vizsgálati szakvélemény tervezetére tett észrevétel szerint: „Az MNB Könyvtára nem nyilvános könyvtár, megközelítése, működési jellemzői miatt nyilvánossá tétele jelenleg nem is lehetséges. A nyilvános könyvtárak jegyzékéről törlésre kerültünk.”

A könyvtári szolgáltatások igénybevételét az elnöki utasítás a megfelelően szabályozott és díjtalan beiratkozáshoz kötötte. A személyesen végezhető beiratkozáskor a könyvtárhasználat szabályainak megismeréséről és megtartásáról a beiratkozónak írásban nyilatkoznia kellett. Az egyes könyvtári szolgáltatások, mint a kölcsönzés (kitérve a könyvtárközi kölcsönzésre) és visszavétel, az olvasóterem használata, a könyvtári tájékoztatás, a katalógusok, továbbá az elektronikus és reprográfiai (másolási és szkennelési) szolgáltatások igénybevételi feltételeit és eljárási rendjét az elnöki utasítás kellő részletességgel szabályozta. Meghatározta továbbá a kölcsönzött kiadványok visszaszolgáltatásának késedelve esetén követendő eljárást, valamint a kiadványok elvesztése, megrongálódása miatti kártérítést. Az elnöki utasítás vázlatosan előírta ugyan a speciális gyűjtőkörű szakkönyvtári állomány összetételét, de annak részletezése nem merítette ki a hiányzó gyűjtőköri szabályzattól elvárható mélységet. A belső szabályozásban a könyvtári dokumentumok archiválásának szempontjai sem voltak tisztázottak.

A Könyvtárnak a könyvtári szolgáltatásokkal összefüggően felmerülő **költségek éves tervezésében, a költségek alakulásának figyelemmel kísérésében, a nyilvántartások egyeztetésében és az éves beszámolásban sem a vizsgált időszakban hatályos gazdálkodási szabályzatok, sem más belső szabályozás nem állapítottak meg feladatot, és így felelősséget sem.** Az éves költségtervezésben folytatott aktív közreműködés, valamint a felmerült költségek – költséggazda részéről végzett – nyilvántartásának megbízhatósága és az éves beszámolás részletesebb megalapozása miatt pedig ez indokolt lett volna.

4. A könyvtári szolgáltatások költségeire vonatkozó megállapítások

A Könyvtárral kapcsolatban kimutatott, a számvitelben szakkönyv-folyóirat beszerzés költség-nemen elszámolt működési költségek – a vizsgálat rendelkezésére bocsátott kimutatások és belső beszámolók szerint – a 2014. évi 93,6 millió Ft-ról – növekvő tendenciával – a 2018. évben **133 millió Ft-ra** emelkedtek. Ez a költségszint évi 3-8 millió Ft körüli összeggel meghaladta a könyvtári szolgáltatásokhoz közvetlenül kapcsolható költségeket, miután szakkönyvbeszerzésként mutatták ki azoknak a – főként pénzügyi ismeretterjesztést szolgáló – kiadványoknak a költségeit is, amelyek nem kerültek könyvtári állományba.

A költségek mintegy 90%-a a bel- és elsősorban a külföldi hírlap, folyóirat és egyéb időszaki kiadványok, valamint online adatbázis használatok előfizetési díjaiból származott. A szakkönyvtári és a közművelődési könyvtári állományba került könyvek és egyéb kiadványok beszerzési költsége a legmagasabb összeget mutató 2014. évben sem érte el az összköltség 6%-át, jellemzően a 3-4%-os sávban helyezkedett el. (A Könyvtárral kapcsolatos működési költségek terv- és teljesítési adatait a 9. számú melléklet mutatja be.)

A működési költségtervek előző év őszén folytatott megalapozásában a Könyvtár a szervezeti egységektől érkező kiadványigények feldolgozásában, véleményezésében, a példányszámok meghatározásában tevőlegesen közreműködött. Szerepe volt abban, hogy a beszerzésekre vonatkozó elnöki utasítás szerinti irányelveknek megfelelően az időszaki kiadványok összetétele a korszerű online formátum irányába tolódott el, és a kiadványok példányszáma az indokolt mértékre korlátozódott. A tervezésért felelős Kommunikációs és pénzügyi ismeretterjesztési igazgatóság a bel- és külföldi hírlap és folyóirat, online adatbázis előfizetések tervszámait a felülvizsgált és egyeztetett igényekkel kielégítően megalapozta. A szakkönyvbeszerzés címén tervezett pénzügyi keret nagyságát elsősorban a pénzügyi ismeretterjesztési célú kiadványok következő évre tervezett megjelentetése befolyásolta, ebben a Könyvtár bázis alapon meghatározott pénzügyi lehetőségei nem bírtak jelentőséggel.

A működési költségtervek megfelelő megalapozottságában a 2018. év jelentett kivételt, amikor az MNB igazgatósága által a felére lecsökkentett költségkeret és a befogadott igények jelentősen elszakadtak egymástól. Vizsgálatunk nem találta nyomát annak, hogy a költséggazda Kommunikációs és pénzügyi ismeretterjesztési igazgatóság, vagy a Könyvtár az időszaki kiadványok előfizetési szerződéseit és a folyamatban levő megrendeléseket – a szervezeti egységekkel folytatott egyeztetés alapján – felülvizsgálta és lépéseket tett volna azok csökkentésére vagy visszavonására. A 2018. első negyedévi könyvbeszerzések sem váltak visszafogottá a korábbi évekhez képest.

A költséggazda igazgatóság az első negyedévet követően – a szervezeti egységek szakmai információigényeire hivatkozással – előterjesztésben kérte az éves működési költségkeret túllépésének lehetőségét, amihez az MNB igazgatósága az április 23-i határozatában⁶ hozzájárult, engedélyezve a költségterv 100%-kal történő túllépését.

A könyvtárral kapcsolatos költségek a 2015. és a 2017. évben a jóváhagyott eredeti, a 2018. évben a módosított tervszint közelében teljesültek. A költségtervet a 2014. évben mintegy 30%-kal meghaladó teljesítés – a Kommunikációs és protokoll főosztály indoklása szerint – a nagyon sok terven felül jelentkező azonnali beszerzési igény, mint a Teátrum terem könyvespolcainak feltöltése miatt következett be. A költségtervtől 18%-kal elmaradó 2016. évi teljesítést a főosztályi éves beszámoló a külföldi hírlap előfizetések közbeszerzési eljárásának fél éves csúszásával indokolta.

A költségként elszámolt előfizetési díjak, valamint a könyv- és egyéb kiadványbeszerzések kiadásai mindenkor a költséggazda igazgatóság illetékes vezetőinek jóváhagyásával teljesültek.

⁶85/2018. (04.23.) számú igazgatósági határozat

Engedély nélküli beszerzések végrehajtásához a Könyvtár nem rendelkezett jogosítvánnyal. A Könyvtár a szervezeti egységek által igényelt kiadványok beszerzési forrásainak felkutatásában, a megrendelések, közbeszerzési eljárások és szerződések előkészítésében vett eredményesen részt, és igazolta a teljesítéseket.

A könyvtárral kapcsolatban felmerült éves költségekről a Kommunikációs és protokoll főosztály, 2016-tól a Kommunikációs és pénzügyi ismeretterjesztési igazgatóság készített számszaki és szöveges beszámolót. A beszámolók a költségekről folyamatosan vezetett kimutatáson alapultak, amely havi szinten, tervsoronként összesítette a havi és göngyöltett terv- és teljesítési adatokat. A vizsgálatunk rendelkezésére bocsátott **2014-2018. évi kimutatások szerkezete alkalmas volt a költségek alakulásának figyelemmel kísérésére, az éves és az időarányos költségtervhez történő viszonyításhoz**, így szükség esetén a vezetői beavatkozások kezdeményezéséhez.

A kimutatásban szereplő adatoknak a Számviteli igazgatósággal történt időszaki egyeztetéséről, így a kimutatott adatok megbízhatóságának kontrolljáról vizsgálatunk nem kapott információt, a rendelkezésre bocsátott számviteli adatállomány pedig nem volt alkalmas az összehasonlítás elvégzéséhez. Kétségesnek látszik az is, hogy a Könyvtár által készített havi állományváltozási jelentésekből a könyvtári állományba került könyvek és egyéb kiadványok beszerzési értékét figyelembe vették a kimutatásban szereplő adatok ellenőrzéséhez. Az indokolt egyeztetések és korrekciók elvégzésének hiánya közrejátszhatott abban, hogy a könyvtárral kapcsolatos költségek főosztályi kimutatása és az igazgatósági éves beszámoló között a 2015. év vonatkozásában 9,9 millió Ft (9,8%) eltérés mutatkozott, a szakkönyvbeszerzés tervsoron kimutatott 2016. évi költség pedig 3,2 millió Ft-tal (70%-kal) alacsonyabb volt az állománygyarapodás szerinti összegnél. Ez utóbbi eltérés a 2016. évi beszámoló megbízhatóságát is kedvezőtlenül befolyásolta. Az eltérések okára vizsgálatunk nem kapott értelmezhető magyarázatot.

A Könyvtár a 2016. évi állományváltozási jelentéseiben a szakkönyvek beszerzési értékeként 3,7 millió Ft-ot, a közművelődési könyveknél 0,8 millió Ft-ot, együttesen 4,5 millió Ft-ot közölt (lásd a 3. és a 4. számú mellékleteket). A főosztályi költségkimutatásban éves könyvbeszerzési költségként ezzel szemben 1,3 millió Ft szerepelt (lásd 8. számú melléklet). Az igazgatósági beszámoló a kimutatás szerinti összeg alapján készült.

Az igazgatósági beszámolókból a könyvtárral kapcsolatos költségek alakulásának szöveges indoklása többnyire nem hordozott információt, az egyedüli hosszabb magyarázatot tartalmazó 2018. évi beszámoló pedig részben nem a tényeken alapult.

A 2018. évi igazgatósági beszámoló szöveges indoklása szerint: „A szakkönyvbeszerzések csökkentett mennyiségben valósulnak meg, elsősorban a szakterületi igények kerülnek teljesítésre”. A Könyvtár havi állományváltozási jelentései alapján a szakkönyvek 3. számú, és a közművelődési könyvek 4. számú melléklet szerinti adataiban ezzel szemben sem mennyiségben, sem értékben nem mutatható ki visszaesés. Az indoklás jelen idejű megfogalmazása sem arra utal, hogy a már lezárt gazdálkodási év tényszámaira alapozott.

A vizsgálat tapasztalatai alapján az a következtetés vonható le, hogy míg a Könyvtárral kapcsolatos **költségek éves tervezése kellően megalapozott volt, addig a felmerült költségekkel történő elszámolás, éves beszámolás megbízhatósága nem igazolható.**

5. A Könyvtár működésének ellenőrzésére vonatkozó megállapítások

A könyvtári állományba tartozó, számviteli értelemben értékkel rendelkező könyvek és egyéb kiadványok állományának ellenőrzésére az elmúlt öt évben a 2014. évi leltározás alkalmával került sor. A számviteli vezetői utasításban elrendelt folyamatos, mennyiségi felvétellel végrehajtott leltározást gyakorlatilag a IV. negyedévre ütemezték. A leltározási feladatok teljesítésére hét fő kapott írásban megbízást.

A leltározás megnyugtató eredménnyel zárult. A leltározási jegyzőkönyv szerint a szakkönyvtári állományban 1 db, 10 ezer Ft értékű könyv hiányát állapították meg. A közművelődési könyvtári állományban 49 db, 9,2 ezer Ft értékű többletet és 32 db, 7,5 ezer Ft értékű hiányt találtak. Az eltérés nagysága alatta maradt a vonatkozó jogszabályban meghatározott⁷ mértéknek. Az Elnöki kabinet vezetője a jegyzőkönyvet elfogadta, és jogszerűen engedélyezte a hiány állományból történő leírását. A hiányok mértéke nem indokolta az anyagi felelősség érvényesítését.

A leltározás dokumentálása ugyanakkor nem mindenben felelt meg a követelményeknek. A leltározásról felvett leltárívek az egyedi nyilvántartási számon kívül más, azonosításra szolgáló adatot (címet, leltári jelzetet) és mennyiségi egységet nem tartalmaztak, ami a leltározásra vonatkozó általános számviteli szabályok és a leltári állományok ellenőrzésére vonatkozó külön jogszabály előírása⁸ alapján hiányosságnak bizonyult. További hiányosságot jelentett, hogy a leltárívekről nem készítettek olyan összesítéseket, amelyek az állománycsoportok leltári adatait számszerűen összegezték volna, kapcsolatot teremtve a leltárívek egyedi adatai és a leltározási jegyzőkönyv teljes állományra vonatkozó összesített adatai között.

A Belső ellenőrzési főosztály részéről utoljára 2007-ben került sor a Könyvtárral kapcsolatos ellenőrzésre, amit 2009-ben követett utóellenőrzés. A főosztály vezetőjével folytatott konzultáció szerint az akkori ellenőrzés megállapításai a vizsgálatunk időszakára nézve már nem aktuálisak.

⁷ A könyvtári állomány ellenőrzéséről (leltározásáról) és az állományból történő törlésről szóló, a 3/1975. (VIII. 17.) KM–PM rendelettel kiadott szabályzat 25. §

⁸ A könyvtári állomány ellenőrzéséről (leltározásáról) és az állományból történő törlésről szóló, a 3/1975. (VIII. 17.) KM–PM rendelettel kiadott szabályzat 9. §

Javaslatok

a Társadalmi kapcsolatokért felelős igazgatóság vezetőjének

1. **Kezdeményezze a szakkönyvtári állomány nyilvánossága tekintetében mutatkozó el-
lentmondásos helyzet feloldását.** A nyilvános könyvtári státusz fenntartása esetén intéz-
kedjen a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről
szóló 1997. évi CXL. törvény 54. § (1) bekezdésében előírt alapkövetelmények teljesítésé-
ről és a nyilvános könyvtárak jegyzékébe történő felvételhez a (4) bekezdés szerinti kére-
lem kezdeményezéséről.
2. **Kezdeményezze** – a nyilvános könyvtári státusz fenntartása esetén – a könyvtár gyűjtőkö-
rét, a gyűjtemény fejlesztésének, megőrzésének, a könyvtári dokumentumok archiválásá-
nak szempontjait meghatározó – a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellá-
tásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény 60/B. § (1) bekezdésében előírt –
a könyvtár fenntartója által jóváhagyott **gyűjtőköri szabályzat kiadását és nyilvánosság-
ra hozatalát.**
3. **Gondoskodjon** arról, hogy a Könyvtár által a költségek éves tervezésében, a szerződéses
kapcsolatok és megrendelések előkészítésében, a kapcsolatok fenntartásában és más terü-
leteken ténylegesen ellátott **feladatokat** - belső szabályozásban - **a Könyvtár feladat- és
felelősségi köreként meghatározzák.**
4. **Kezdeményezze** az MNB szakkönyvtári állományának **digitalizálására vonatkozó
17/2016. (01. 27.)** számú igazgatósági határozatban megállapított **feladatok határidejé-
nek átütemezését**, és intézkedjen a digitalizáció további lépéseinek meghatározására
irányuló igazgatósági döntés megalapozott előkészítésére.
5. **Gondoskodjon** arról, hogy az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program adatgyűjtéseiről
és adatátvételeiről szóló 388/2017. (XII. 15.) Korm. rendelet előírásai alapján készített
éves statisztikai jelentés a Könyvtár adott évi tevékenységéről a valóságnak megfelelő,
megbízható adatokat szolgáltatson.
6. **Intézkedjen** a Könyvtárral kapcsolatban felmerülő **költségek nyilvántartásának pontos-
sága** érdekében olyan ellenőrzési, és időszakos egyeztetési eljárások kialakításáról, ame-
lyek garanciát nyújtanak a nyilvántartott adatok és ezáltal az éves igazgatósági beszámoló
számszaki adatainak megbízhatóságára.

HATÁROZATI JAVASLAT

Az FB – 2019. június 21-i ülésén – megvitatta, és szavazati aránnyal elfogadta az MNB könyvtárának működésére és gazdálkodására vonatkozó ellenőrzési jelentést. Felkéri a testület elnökét arra, hogy – az FB ügyrendjének 2. § (8) bekezdése szerint – gondoskodjon a jelentésnek az MNB honlapján történő nyilvánosságra hozataláról.

**A könyvtári állomány összetétele
a 2014-2018. évi statisztikai jelentések szerint**

Db-ban

Állomány		2014		2015		2016		2017		2018	
		A tárgyévben beszerzett állomány	Tárgyév december 31-ei állomány	A tárgyévben beszerzett állomány	Tárgyév december 31-ei állomány	A tárgyévben beszerzett állomány	Tárgyév december 31-ei állomány	A tárgyévben beszerzett állomány	Tárgyév december 31-ei állomány	A tárgyévben beszerzett állomány	Tárgyév december 31-ei állomány
1.	Könyv és bekötött, tékázott folyóirat (kötet, téka)	835	68 090	444	64 640	520	64 045	590	82 555	747	129 900
2.	Kartográfiai dokumentum (db)	0	7	0	7	2	9	6	187	3	190
3.	Nyomtatott zenei dokumentum (db)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4.	Hangdokumentum (db, tekercs)	0	49	0	49	0	49	0	49	0	108
5.	Képdokumentum (db, tekercs)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6.	Elektronikus (digitális) dokumentum (db)	0	203	0	205	1	206	10	198	17	64
7.	e-könyv (db)	1	2	0	2	0	2	24	271	54	253
8.	Egyéb dokumentum (db)	0	18 691	0	18 691	0	18 691	0	18 691	0	0
9.	A szolgáltató hely saját állománya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10.	Összesen: (1-9.)	836	87 042	444	83 594	523	83 002	630	101 951	831	130 515

Adatforrás: A Könyvtár 2014-2018. évi hivatalos statisztikai jelentései

AR00080 - Statistical Inventory Against Copies

LOCATION	MEDIA TYPE	Total by media type
MNB szakkönyvtár		
		26
	Analitika	13
	Bankdok	391
	Brosúra	971
	Elektronikus dokumentum	118
	Filmfelvétel	2
	Folyóiratcikk	746
	Füzet	84001
	Gyűrés könyv	121
	Gyűrés könyv - pótlap	160
	Hangfelvétel	4
	Időszaki kiadvány	1462
	Könyv/monográfia	23399
	Kötet	660
	Kötött évfolyam	11
	Közműv. füzet	1
	Közműv. Könyv	53
	Közműv. Kötet	10
	Kutatódok	18473
	Nem katalogizált	102
	Sorozat	12
	Statisztika/Adattár	468
	Térképészeti anyag	4
	Többkötetes	19

LOCATION	MEDIA TYPE	Total by media type
	Weblap	278
	Total at location	131505
	Total number of items	131505

**A szakkönyvek mennyiségének és értékének változása
a 2014-2018. években**

Db-ban

A változás jogcíme	2014	2015	2016	2017	2018	Összesen
Beszerzés (vásárlás)	363	246	258	160	230	1 257
Ajándékba kapott	109	84	93	69	95	450
Egyéb növekedés (fellelt stb.)	3	29	24	9	12	77
Értékesítés (elveszett könyv)	0	-1	0	0	0	-1
Selejtezés	-138	-294	-189	-245	-102	-968
Felesleges könyv térítés nélküli átadása	0	0	0	0	0	0
Egyéb csökkenés (átleltározva)	0	0	-3	-2	-2	-7
Leltárhiány	-1	0	0	0	0	-1
Leltártöbblet	0	0	0	0	0	0
Éves változás	336	64	183	-9	233	807

(Év végi záróállomány 36 629 36 693 36 876 36 867 37 100)

Ezer Ft-ban

A változás jogcíme	2014	2015	2016	2017	2018	Összesen
Beszerzés (vásárlás)	4 011,1	3 075,9	3 711,3	2 038,2	2 837,2	15 673,7
Ajándékba kapott	620,3	508,0	261,9	229,6	467,2	2 087,0
Egyéb növekedés (fellelt stb.)	14,2	19,3	48,1	42,2	79,7	203,5
Értékesítés (elveszett könyv)	0,0	-7,4	0,0	0,0	0,0	-7,4
Selejtezés	-760,4	-1 069,4	-1 068,0	-899,8	-137,9	-3 935,5
Felesleges könyv térítés nélküli átadása	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Egyéb csökkenés (átleltározva)	0,0	0,0	-9,8	-0,0	-9,0	-18,8
Leltárhiány	-10,1	0,0	0,0	0,0	0,0	-10,1
Leltártöbblet	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Éves változás	3 875,2	2 526,4	2 943,5	1 410,2	3 237,3	13 992,5

(Az év végi záróállomány értéke 122 197,2 124 713,5 127 657,0 129 067,2 132 304,4)

Adatforrás: a Könyvtár havi állományváltozási jelentései

**A közművelődési könyvek mennyiségének és értékének változása
a 2014-2018. években**

Db-ban

A változás jogcíme	2014	2015	2016	2017	2018	Összesen
Beszerzés (vásárlás)	340	198	272	310	334	1 454
Ajándékba kapott	41	106	52	41	35	275
Egyéb növekedés (fellelt stb.)	1	10	6	1	4	22
Értékesítés (elveszett könyv)	-2	0	0	0	0	-2
Selejtezés	-3	-2 170	-1 096	-112	-458	-3 839
Felesleges könyv térítés nélküli átadása	0	0	0	0	0	0
Egyéb csökkenés (átleltározva)	0	-28	-12	0	0	-40
Leltárhiány	-32	0	0	0	0	-32
Leltártöbblet	49	0	0	0	0	49
Éves változás	394	-1 884	-778	240	-85	-2 113

(Év végi záróállomány 29 831 27 947 27 169 27 409 27 324)

Ezer Ft-ban

A változás jogcíme	2014	2015	2016	2017	2018	Összesen
Beszerzés (vásárlás)	1 278,7	484,7	819,4	908,7	866,9	4 358,3
Ajándékba kapott	120,4	158,3	208,1	125,4	149,2	761,4
Egyéb növekedés (fellelt stb.)	0,3	0,7	15,0	0,0	13,0	28,9
Értékesítés (elveszett könyv)	-1,1	0,0	0,0	0,0	0,0	-1,1
Selejtezés	-0,7	-902,9	-567,7	-49,8	-168,4	-1 689,6
Felesleges könyv térítés nélküli átadása	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Egyéb csökkenés (átleltározva)	0,0	-11,9	-0,9	0,0	0,0	-12,8
Leltárhiány	-7,5	0,0	0,0	0,0	0,0	-7,5
Leltártöbblet	9,2	0,0	0,0	0,0	0,0	9,2
Éves változás	1 399,4	-271,2	473,8	984,3	860,6	3 446,9

(Az év végi záróállomány értéke 15 321,2 15 050,0 15 523,8 16 508,1 17 368,7)

Adatforrás: a Könyvtár havi állományváltozási jelentései

A 2014-2018. években nyilvántartásba vett közművelődési könyvek összetétele

Kategória	2014	2015	2016	2017	2018	Összesen
1. Általános művek	3	2	6	1	7	19
2. Filozófia. pszichológia	4	5	4	6	18	37
3. Vallás. teológia	7	1		4		12
4. Társadalomtudományok*	6	15	21	14	45	101
5. Matematika és természettudományok	2	1	6	3	9	21
6. Alkalmazott tudományok	3	6	8	29	29	75
7. Művészetek, szórakozás, sport	11	10	3	4	3	31
8. Nyelv és irodalom	2	21	8	4	2	37
9. Földrajz, életrajz, történelem	39	31	29	65	60	224
10. Szakjelzetes összesen (1-9)	77	92	85	130	173	557
11. Szépirodalom	305	222	245	222	200	1 194
12. Közművelődési könyvek együtt (10+11)	382	314	330	352	373	1 751

* A társadalomtudományi művekből a közgazdasági, pénzügyi, költségvetési témájú kiadványok száma összesen 37 db volt.

Adatforrás: az OLIB integrált könyvtári rendszerből legyűjtött tételes listák.

**Hírlap és folyóirat előfizetések
a 2014-2018. években**

Formátum	2014		2015		2016		2017		2018	
	Cím	Példány	Cím	Példány	Cím	Példány	Cím	Példány	Cím	Példány
Nyomtatott	77	272	73	236	73	239	73	185	74	189
Online	179	69	190	79	200	95	208	110	211	113
Nyomtatott és online	28	63	39	128	44	135	44	138	39	138
Együtt	284	404	302	443	317	469	325	433	324	440

Adatforrás: a Könyvtár által az előfizetésekről vezetett nyilvántartás

**A Könyvár használatának
2014-2018. évi statisztikai adatai**

Megnevezés				2014	2015	2016	2017	2018
Használó (fő)	Regisztrált használó összesen			628	860	901	1 115	958
	- a regisztrált használóból újonnan regisztrált			62	109	105	95	55
	Aktív használó			263	340	102	318	147
Használat	Használatok (alkalom)	Személyes (helybeni) használat összesen		210	200	350	1 583	120
		Az összes személyes használatból internethasználat		40	50	60	50	40
		Távhasználat	telefon, e-mail, fax	200	250	200	250	600
			OPAC, honlap	8 000	8 000	6 000	2 500	20 000
	Kölcsönzött dokumentum (db)			440	2098	664	1 178	353
	- ebből elektronikus formában kölcsönzött dokumentum			0	20	0	0	29
	Közvetlenül (helyben) használt dokumentum			150	140	120	110	120

Adatforrás: a Könyvtár 2014-2018. évi hivatalos statisztikai jelentései

**A könyvtári kölcsönzések összetétele
a 2014-2018. években**

Megnevezés		2014	2015	2016	2017	2018
Szakmai	Brosúra	3	4	4	4	1
	Elektronikus dokumentum				1	
	Füzet	13	39	19	18	4
	Gyűrt könyv	1	8	1	11	9
	Könyv/monográfia	597	736	705	651	516
	Kötet	41	38	31	56	53
	Többkötetes	9				
	Kutatódok	14	18	13	17	4
Közműve- lődési	DVD	2				
	Hanganyag	2	2			
	Könyv/monográfia	777	1 201	1 064	1 090	1 132
	Kötet	50	47	29	45	22
	Térkép		3	3	2	1
	Statisztika/adattár			4	2	
	Térképészeti anyag	1		1		
	Nem katalogizált		1			
Összesen		1 510	2 097	1 874	1 897	1 742

Adatforrás: az OLIB integrált könyvtári rendszerből végzett legyűjtés

**A Könyvtárral kapcsolatos működési költségterv és teljesítése
a 2014-2018. években**

Ezer Ft-ban

Megnevezés	2014		2015		2016		2017		2018	
	Terv	Tény	Terv	Tény*	Terv	Tény	Terv	Tény	Terv**	Tény
Könyvkötészet							1 500,0	1 541,8	400,0	796,3
Külföldi hírlap, folyóirat beszerzés	60 864,0	70 967,8	74 017,3	68 514,4	77 966,0	69 088,8	99 582,0	105 267,2	52 327,5	111 240,7
Szakkönyvbeszerzés	4 000,0	11 581,2	10 000,0	6 609,4	10 000,0	1 314,8	10 000,0	11 436,6	3 000,0	3 894,1
Belföldi hírlap, folyóirat-előfizetések különböző szállítóktól (+médiaszolg)	7 400,0	9 808,8	9 500,0	9 963,7	10 830,0	9 525,0	9 300,0	1 610,7	5 250,0	10 054,6
BanKonzult		1 270,0	7 620,0	5 715,0	7 620,0	7 620,0	7 620,0	7 620,0	3 810,0	6 985,0
Összesen	72 264,0	93 627,8	101 137,3	90 802,5	106 416,0	87 548,6	128 002,0	127 476,3	64 787,5	132 970,7

Adatforrás: az 512350 szakkönyv-folyóirat költségnevről tervsoronként vezetett, havi részletezésű kimutatás

* A Kommunikációs és pénzügyi ismeretterjesztési igazgatóság 2015. évi szöveges beszámolója szerint az összesen tényadat 100 715,6 ezer Ft volt

** A 85/2018. (04.23.) számú igazgatósági határozat a jóváhagyott költségterv 100%-kal történő túllépését engedélyezte

TÁRSADALMI KAPCSOLATOKÉRT FELELŐS IGAZGATÓSÁG

Ügyintéző:

Pénzügyi tudatosság és ismeretterjesztési o.

Telefon:

E-mail:

Budapest, 2019. június 13.

Tárgy: Könyvtár - Felügyelőbizottság megbízásából elvégzett - ellenőrzéséről készített szakvélemény tervezete.

Tisztelt

Úr!

Az MNB Felügyelőbizottsága megbízásából elvégzett, a Könyvtár ellenőrzéséről készített szakvélemény tervezetével kapcsolatban az alábbi észrevételeket tesszük.

„A Könyvtár használatáról szóló elnöki utasítás a Könyvtárat nyilvános szakkönyvtárként határozta ugyan meg, a nyilvános könyvtárak hivatalos jegyzékébe történő felvételére nem került sor, és a nyilvánosság feltételei is erősen korlátozottak.”

A Látogatóközpont helyén kialakított Teátrum, mint közösségi tér megváltozott funkciója miatt a külső látogatás megszűnt, időközben a nyilvános könyvtárak jegyzékéről törlésre kerültek, a vonatkozó utasítás frissítésekor a nyilvános használatra vonatkozó részek törlésre kerülnek.

„A Kommunikációs és pénzügyi ismeretterjesztési igazgatóság 2018. évi működési költségtervének, így a Könyvtárral kapcsolatos pénzügyi keretnek az MNB igazgatósága által felére csökkentése sem a költséggazda, sem a Könyvtár részéről nem váltott ki érzékelhető reakciót (a csökkentett terv szakterületi igények miatti tarthatatlanságára tekintettel az igazgatóság már 2018 áprilisában engedélyezte a költségterv 100%-kal történő túllépését).”

A könyvtári költségek vonatkozásában a működési költség csökkentésének nem volt relevanciája, mivel ekkor már az éves előfizetések tekintetében javarészt kötelezettség vállalásokat tettünk, a könyvek beszerzését az első félévben csak a szükséges mértékben hajtottuk végre, év közbeni beavatkozásra pl. a lejárt előfizetések megújításakor pedig a keret visszaemelése miatt már nem volt szükség.

„A teljes könyvtári állomány 2018 végén 130 ezer db körüli lehetett. Ebből biztosan csak a szakkönyvek 37,1 ezer, és a közművelődési könyvek 27,3 ezer db-os állománya igazolható. A teljes állományról készített éves statisztikai célú összesítések ugyanis az egész állományra és annak belső összetételére olyan változásokat mutatnak, amelyek sem logikailag, sem az időszaki jelentések

alapján megmagyarázhatók. Az ellenőrzés számára a 2019. április végi állapotról kiírt lista is jelentős eltéréseket mutat a 2018. évi statisztikai adatoktól. (Az éves statisztikai jelentések összesítését az 1. számú melléklet, a 2019. április 24-i dátumú listát a 2. számú melléklet mutatja.) A Könyvtár az éves statisztikai jelentéseit az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program adatgyűjtéseiről és adatátvételeiről szóló 288/2009. (XII. 15.) Korm. rendelet, 2018. január 1-től a 388/2017. (XII. 15.) Korm. rendelet előírása alapján készítette el, az OLIB integrált könyvtári rendszer alkalmazásával. A statisztikai jelentések adatai közül a tárgyévben beszerezett könyvek száma és év végi állománya csak a 2015. és a 2016. évben egyezett meg a Könyvtár havi állományváltozási jelentése szerinti adatokkal, a vizsgált 5 év többi évében meghaladta azokat. A könyvállomány a statisztikai jelentések szerint a 2017. évben 28,9%-kal, a 2018. évben további 57,4%-kal nőtt, amit ugyanazon statisztikák beszerzési adatai sem támasztanak alá. A könyvállomány ebben a két évben az állományváltozási jelentések szerint – a selejtezések hatására is – mindössze 0,6%-kal bővült.

A statisztikai jelentések szerint az elektronikus (digitális) dokumentumok száma a beszerzések ellenére már 2017-ben is valamelyest (8 db-bal) csökkent, 2018-ban viszont a harmadára esett. A statisztika az e-könyveknél a beszerzéseket jelentősen meghaladó bővülést mutatott 2017-ben, amit selejtezéssel szintén nem indokolható 2018. évi csökkenés követett.

A vizsgálatunk számára készített 2019. április 24-i kimutatás egyik állomány-kategória statisztikai adatait sem igazolja. A könyvként azonosítható kiadványok mennyisége például ebben a felét sem éri el a tényleges állománynak, és a cédulakatalógusban nyilvántartott könyvek beszámításával sem közelíti azt meg. Térképészeti anyagként 4 db-ot mutat a statisztika szerinti 190 db kartográfiai dokumentummal szemben. Hangdokumentumként a statisztikában 108 db, a külön kimutatásban 2 db jelenik meg. A 2019. tavaszi kimutatásban „füzet” kategóriaként szereplő 84 001 db-os állomány a 2014-2016. évi statisztikákban biztosan nem szerepelt, a 2017-2018. évi statisztikákban sem teljes mennyiségben.”

A Könyvtár statisztikai állományjelentése a könyvekre, bekötött folyóiratokra épült, állományunk jellegéből adódóan sokféle dokumentumtípusból áll, ezentúl a teljeskörű nyilvántartás érdekében bekerülnek a statisztikába, itt még átmenetileg lesznek eltérések, ameddig nem tudjuk egységesíteni a dokumentumtípusokat. A füzeteket bekötöttként (pl. 12=1;6=1) kell nyilvántartani, így a számuk jelentősen csökkeni fog.

MNB szakkönyvtár	Bankdok	390
MNB szakkönyvtár	Brosúra	973
MNB közművelődési könyvtár	Elektronikus dokumentum	1
MNB szakkönyvtár	Elektronikus dokumentum	115
MNB szakkönyvtár	Filmfelvétel	2
MNB szakkönyvtár	Gyűrűs könyv	122
MNB szakkönyvtár	Hangfelvétel	4
MNB szakkönyvtár	Időszaki kiadvány	1463
MNB közművelődési könyvtár	Könyv/monográfia	21
MNB szakkönyvtár	Könyv/monográfia	23366
MNB közművelődési könyvtár	Kötet	3
MNB szakkönyvtár	Kötet	657

MNB szakkönyvtár	Kötött évfolyam	11
MNB közművelődési könyvtár	Közműv. Analitikus	2
MNB közművelődési könyvtár	Közműv. DVD	80
MNB közművelődési könyvtár	Közműv. füzet	25
MNB szakkönyvtár	Közműv. füzet	1
MNB közművelődési könyvtár	Közműv. Hanganyag	103
MNB közművelődési könyvtár	Közműv. Könyv	43125
MNB szakkönyvtár	Közműv. Könyv	53
MNB közművelődési könyvtár	Közműv. Kötet	3122
MNB szakkönyvtár	Közműv. Kötet	10
MNB közművelődési könyvtár	Közműv. Térkép	47
MNB közművelődési könyvtár	Közműv. Többkötetes	9
MNB szakkönyvtár	Kutatódok	18472
MNB szakkönyvtár	Sorozat	12
MNB szakkönyvtár	Statisztika/Adattár	468
MNB közművelődési könyvtár	Térképészeti anyag	1
MNB szakkönyvtár	Térképészeti anyag	4
MNB szakkönyvtár	Többkötetes	19
MNB szakkönyvtár	Weblap	279
szakkönyv rekordok felvitelre vár		15546
		108506
MNB közművelődési könyvtár	Füzet	6
MNB szakkönyvtár	Füzet	84164

„A 2015. évben pl. annak ellenére nőtt a könyvtár használóira vonatkozó statisztikai adatok szerint 232 fővel a regisztrált létszám, hogy abban az évben csak 109 fő iratkozott be. A 2017. év-ben is a 95 új regisztrációhoz képest az összlétszám 214 fővel haladta meg az előző évit. Az aktív könyvtárhasználók számának 2016. évi több mint kétharmaddal, és 2018. évi több mint felével történt visszaesését a kölcsönzési és más adatok nem támasztják alá.”

A bankfelügyeleti terület csatlakozása után jelentősen megnőtt a létszám, a regisztrált létszámnak nincs relevanciája, korábban a dolgozók időnként betöltésre kerültek automatikusan a SAP-rendszerből, jellemzően az első kölcsönzéskor iratkozik be a dolgozó a könyvtári szolgáltatások igénybevételéhez. Az alábbi adatok nem mutatnak nagy eltéréseket.

	regisztrált használó	új használó	aktív
2014	628	62	263
2015	860	109	340
2016	901	105	102
2017	1115	95	318
2018	958	55	147

„A Könyvtár használatára vonatkozó statisztikai adatok sem tekinthetők megbízhatónak, az adatokban mutatkozó esetenkénti szélsőséges kilengésekre (mint pl. az olvasóterem forgalmának 2017. évi közel ötszörösre növekedése, majd a 2018. évi tizedére esése, vagy az elektronikus katalógus (OPAC) használatának 2017-re jelentett 60%-os arányú zuhanása, majd 2018-ban a nyolcszorosára emelkedése) nem található magyarázat.”

Az OPAC (külső/belső katalógus) használatának ebben a formában nincs relevanciája, a kereső robotok (discovery services) találataiból, valamint a kattintások számából semmit nem lehet leszűrni.

Az elmúlt öt évben jellemző volt az is, hogy a szakkönyvek és egyéb szakmai kiadványok esetében nagyobb arányú, a közművelődési állománynál viszont csekély volt az új beszerzések iránti érdeklődés. A szakkönyvtári állomány kölcsönzési forgalmában 8-10%-os arányt képviselt az új beszerzésű kiadványoknak a beszerzés évében, vagy az azt követő évben történt kikölcsönzése, aminek 2014-ben még kétharmada, a 2017-2018. évben az egynegyede jelentett tartós, legalább egy éves időtartamú használatot. Az új beszerzésű közművelődési kiadványokat a kölcsönzések 1-3%-ában vették ki a beszerzésüket követően.

A közművelődési állománynál az új beszerzések iránti érdeklődés folyamatos. Tételeken megvizsgáltuk a 2018. évben beszerzett könyvekből véletlenszerűen 100 db könyv kölcsönzési statisztikáját és ebből az újonnan beszerzett könyvek **81%-át** kikölcsönözték, átlagosan **két alkalommal**. (1. sz. melléklet)

„A leltározásról felvett leltárívek az egyedi nyilvántartási számon kívül más, azonosításra szolgáló adatot (címet, leltári jelzetet) és mennyiségi egységet nem tartalmaztak, ami a leltározásra vonatkozó általános számviteli szabályok és a leltári állományok ellenőrzésére vonatkozó külön jogszabály előírása 8 alapján hiányosságnak bizonyult. További hiányosságot jelentett, hogy a leltárívekről nem készítettek olyan összesítéseket, amelyek az állománycsoportok leltára a könyvtári állomány ellenőrzéséről (leltározásáról) és az állományból történő törlésről szóló, a 3/1975. (VIII.17.)KM-PM rendelettel kiadott szabályzat 25. §8 a könyvtári állomány ellenőrzéséről (leltározásáról) és az állományból történő törlésről szóló, a 3/1975. (VIII.17.)KM-PM rendelettel kiadott szabályzat 9. § 15. leltári adatait számszerűen összegezték volna, kapcsolatot teremtve a leltárívek egyedi adatai és a leltározási jegyzőkönyv teljes állományra vonatkozó összesített adatai között. A leltári jegyzőkönyv mellől hiányzott a többleteket és a hiányokat tételeken felsoroló jegyzék is.”

A szakkönyvállománynál (M/f, M/o; B- raktári jelzetek) a leltárívek tartalmazzák a leltári jelzetet (=raktári jelzet) és a darab számot. **Ezen állománynál a leltárfelvételkor az állományt egyeztetni kell a leltárívvél és a leltárkönyvvél.** A közművelődési állomány leltárívein nincs darabszám, mert az példánylista, alapértelmezésben egy darab = egy tétel. A többlet és hiánylista a leltári jegyzőkönyvvél egyidejűleg elkészült, a leltári utómunkálatok alatt a hiány kivezetésre került, a többlet az állományba felvételre került a listák alapján.

„A 2018. évi igazgatósági beszámoló szöveges indoklása szerint: „A szakkönyvbeszerzések csökkentett mennyiségben valósulnak meg, elsősorban a szakterületi igények kerülnek

teljesítésre". A Könyvtár havi állományváltozási jelentései alapján a szakkönyvek 3. számú, és a közművelődési könyvek 4. számú melléklet szerinti adataiban ezzel szemben sem mennyiségben, sem értékben nem mutatható ki visszaesés. Az indoklás jelen idejű megfogalmazása sem arra utal, hogy a már lezárt gazdálkodási év tényszámaira alapozott.

A vizsgálat tapasztalatai alapján az a következtetés vonható le, hogy míg a Könyvtárral kapcsolatos költségek éves tervezése kellően megalapozott volt, addig a felmerült költségekkel történő elszámolás, éves beszámolás megbízhatósága nem igazolható."

A szakkönyveknél túlnyomórészt a szakterületi igények kerültek teljesítésre, az első negyedévben még nem volt szükség a keretcsökkentés miatt akár a közművelődési beszerzések leállítására.

A tervezett javaslatokkal kapcsolatban az alábbi észrevételeket tesszük:

1. Kezdeményezze a könyvtár gyűjtőkörét, a gyűjtemény fejlesztésének, megőrzésének, a könyvtári dokumentumok archiválásának szempontjait meghatározó – a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény 60/B. § (1)¹ bekezdésében előírt – a könyvtár fenntartója által jóváhagyott gyűjtőköri szabályzat kiadását és nyilvánosságra hozatalát.

A Könyvtár rendelkezik belső gyűjtőköri irányelvekkel, amelyet időszakosan frissít. A fenntartó dönthet úgy, hogy szabályzatba foglalja, azonban a Könyvtár nem tartozik a nyilvános könyvtári ellátás körébe.

2. Kezdeményezze a szakkönyvtári állomány nyilvánossága tekintetében mutatkozó ellentmondásos helyzet feloldását. A nyilvános könyvtári státusz fenntartása esetén intézkedjen a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény 54. § (1) bekezdésében előírt alapkövetelmények teljesítéséről és a nyilvános könyvtárak jegyzékébe történő felvételhez a (4) bekezdés szerinti kérelem kezdeményezéséről.

Az MNB Könyvtára nem nyilvános könyvtár, megközelítése, működési jellemzői miatt nyilvánossá tétele jelenleg nem is lehetséges. A nyilvános könyvtárak jegyzékéről törlésre kerültünk.

A Könyvtár használatáról szóló elnöki utasítás frissítésekor a külső látogatásra és a nyilvános használatra utaló szöveg részek törlendők.

3. Gondoskodjon arról, hogy a Könyvtár által a költségek éves tervezésében, a szerződéses kapcsolatok és megrendelések előkészítésében, a kapcsolatok fenntartásában és más területeken ténylegesen ellátott feladatok a Könyvtár feladat- és felelősségi köreként meghatározásra kerüljenek a belső szabályozásban.

A szakkönyvek és időszaki kiadványokról szóló elnöki utasítás, valamint a Gazdálkodási kézikönyv megfelelően szabályozza a tervezés, beszerzés rendjét, ennél részletesebb szabályozás véleményünk szerint nem szükséges.

¹5. § (1) E törvény hatálya kiterjed:

(2)² A könyvtári dokumentumok védelmére és nyilvántartására vonatkozó szabályok tekintetében e törvény hatálya kiterjed a nem nyilvános könyvtárakra is.

(3) A könyvtári tevékenységről és a könyvtári alkalmazottakról szóló szabályok vonatkoznak a nem nyilvános könyvtárakra is.

4. Kezdeményezze az MNB szakkönyvtári állományának digitalizálására vonatkozó 17/2016.(01. 27.) számú igazgatósági határozatban megállapított feladatok határidejének átütemezését, és intézkedjen a digitalizáció további lépéseinek meghatározására irányuló igazgatósági döntés megalapozott előkészítésére.

A Könyvtár állományának digitalizálásával kapcsolatos feladatok továbbviteléről szóló igazgatósági előterjesztés folyamatban van az Informatikai Igazgatóság hatáskörében.

5. Gondoskodjon arról, hogy az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program adatgyűjtéseiről és adatátvételeiről szóló 388/2017. (XII. 15.) Korm. rendelet előírásai alapján készített éves statisztikai jelentés a Könyvtár adott évi tevékenységéről a valóságnak megfelelő, megbízható adatokat szolgáltatson.

Az OLIB adatbázisban a rekordok manuális feltöltése még nem fejeződött be, továbbá a dokumentumtípusok átvizsgálása, egységesítése sem, ezeket folyamatosan végezzük annak érdekében, hogy az adatbázisból lekérdezett adatokat megfeleltessük a statisztikai adatgyűjtésnek, valamint a leltári nyilvántartásnak.

6. Intézkedjen a Könyvtárral kapcsolatban felmerülő költségek nyilvántartásának pontossága érdekében olyan ellenőrzési, és időszakos egyeztetési eljárások kialakításáról, amelyek garanciát nyújtanak a nyilvántartott adatok és ezáltal az éves igazgatósági beszámoló számszaki adatainak megbízhatóságára.

A kontrolling adatok alapján a költséggazdával pl. negyedévente egyeztetéssel kiszűrhető az időszakos terv-tény adatoknál az egyes soroknál felmerülő esetleges eltérés, amelyek azonban az összesített adatokat nem befolyásolják.

Tisztelettel:

igazgató

osztályvezető

1. sz. melléklet

cím (2018-ban beszerzett)	kölcsönzés száma (2018-ban)	megjegyzés
Válogatott versek	0	
Budapest off : kortárs novellák	5	
Montalbano : egy hónap a felügyelővel	3	
Noktürnök	4	
Szerelmes ufók	2	
Juliet	1	
Mennyi boldogság	1	
Reptér	4	
Párducpompa	3	
Töredelmes vallomás	3	
Félj bátran	5	
Vallomás a csodáról	3	
Elvonókúra	2	
Nézd csak, itt egy japán!	0	
A Manhattan-terv	1	
Fekete kolostor	0	
Raga	0	
Káprázat az élet	1	
Hullámok kergetése	2	
Nyusziék :naplók (1950-1958)	2	
A marslakó lánya	0	
Sürgő-forgó Budapest	0	
Egy ropi naplója 2.	1	
Nagycsaládosok meséi	1	
A varázslat tava	2	
Maya naplója	3	
Alias Grace	5	
Boszorkánymagzat	0	
A vak bérnyilkos	3	
Egymás ellen	0	
Mi vagyunk a medvék	1	
A séta	1	
A próba	2	
Nők férfi nélkül	3	
A csoda	1	
Mesélj nekik csatákról, királyokról és elefántokról	2	
Nő a sötétben	2	

Életre kelni	4	
Isten hozott : a Klein-napló	5	
Javíthatatlan optimisták klubja	2	
Allah lányai	1	
Ha megáll az idő	2	
Szentjánosbogár lányok	3	
A mélygarázs	3	
Eleanor Oliphant köszöni, jól van	2	
Amit szerettem	1	
Anyatej	1	
Napok romjai	3	
Szoba kiadó	1	
Mudbound = Sárfészek	2	
El kellett volna menned	4	
Tyll : regény	2	
Hotel Sza_adság : 2 in 1	1	
Amikre nem emlékszem	0	
Kim : az ördögös	0	
Megint hazavárunk	1	
A 17-es számú nő	2	
Az elnök kalapja	1	
Kalak	2	
Minden, amit eltitkoltunk	5	
A méhek története	4	
Csutora	0	
A sziget	0	
Dióhéjba zárva	2	
A főváros	2	
A porcelánlány	1	
Baby Jane	1	
Az idegen a házamban	1	
A tizedik kör	1	
Lelkek labirintusa	2	
A Golden ház	3	
A sátáni versek	0	
Szofia avagy Minden történet kezdete	3	
Egy egész élet	3	
Krumplihéjpite Irodalmi Társaság	3	
Vigyázzatok anyára!	2	
NW / Zadie Smith	1	
Some hope: a trilogia	2	
A halaknak nincs lábuk	0	

Tellúria	0	
A macskavendég	2	
Bernardi szobája	0	
Nora Webster	2	
Delfti kék	2	
Laurosz : nem történelmi regény	2	
Bádogember	1	
Felejts már el!	1	
A titkos mama	1	
Eredet /	1	
Az ex / Alafair Burke	5	
A lelkek ítélőszéke	2	
Omnibusz : a krimikirálynő legnépszerűbb regényei egy kötetben	0	
Hazatérz	2	
Galandregény	0	
A Kakas bár	1	
Utolsó lélegzetig	0	
Budapest noir	2	
A szomszéd pár	1	
Macbeth	2	
Boszorkányszög	2	
	177	
Eltemethetetlen gondok	0	ajándék (Nemzeti Könyvtár)
A funtineli boszorkány I-III.	0	ajándék (Nemzeti Könyvtár)
Isten igájában	0	ajándék (Nemzeti Könyvtár)
Napos oldal	0	ajándék (Nemzeti Könyvtár)
Isten nem szerencsejátékos	0	ajándék (Nemzeti Könyvtár)
Ne féljetek	0	ajándék (Nemzeti Könyvtár)
Utolsó jelentés Atlantiszról	0	ajándék (Nemzeti Könyvtár)
Az életet már megjártam	0	ajándék (Nemzeti Könyvtár)
Emlékezések	0	ajándék (Nemzeti Könyvtár)
Napló : barangolások a legnagyobb magyar emlékirataiban	0	ajándék (Nemzeti Könyvtár)

Napló, múltidőben : 1955. június - 1957. május	0	ajándék (Nemzeti Könyvtár)
A bölcsőtől Budapestig	0	ajándék (Nemzeti Könyvtár)
Petőfi Sándor és Arany János levelezése	0	ajándék (Nemzeti Könyvtár)
Önéletírás és levelek	0	ajándék (Nemzeti Könyvtár)